

TÜRKİYE TÜRKÇESİNİN SÖZ DİZİMİ ÜZERİNE BİR AÇIKLAMALI KAYNAKÇA DENEMESİ*

Hocamın hocası Prof. Dr. H. Ömer Karpuz'a saygıyla...

*Gökhan ÖZCANER***

ÖZET

Türkçe sözdizimi çalışmaları Türkçede dilbilgisinin diğer dalları gibi en eski çalışmalardan bu yana yabancı kaynaklı çalışmalardan etkilenmiştir. Kaşgarlı Mahmud'un ünlü sözlüğü Divanu Lügati't Türk'te kendisinden önceki Arapça çalışmaların yöntemlerini uygulaması gibi sonraki yüzyıllarda da Türkler dillerinin dilbilgisini ya Arapça, Farsça ya da Fransızca, Almanca, İngilizce, Rusça gibi dillerin yöntemlerini izleyerek yazmaya çalışmışlardır. Oysa Türkçe yapı bakımından bu dillerden farklıdır. Türkçe bu dillerin aksine sondan eklemeli, özgür öge dizilişine sahip ve tamlamalarda asli unsurun sonda olduğu bir dildir. Türkçe sözdizimi kuralları için hareket noktasını diğer dillerin kendilerine has özelliklerinden alan açıklamalar yanlış ya da yetersiz olabilmektedir. Bu çalışmada Türkçe sözdizimi üzerine yapılmış bazı çalışmalar incelenmiştir. Bu çalışmalar yazarının kitaplar ve makaleler, bildiriler olarak ikiye ayırdıktan sonra yazarının adına göre alfabetik olarak incelenmiştir. İnceleme sonucu Türkçe sözdizimi çalışmalarının günümüzdeki durumu izlenmeye çalışılmış, araştırmacılar için alan bilgisi verilmeye ve bu sözdizimi çalışmalarının izledikleri yöntemler, genel tartışma noktaları ve varsa sorunları tespit edilmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak Türkçe sözdizimi çalışmalarında bir terminoloji ortaklığının bulunmadığı, aynı kavramlara farklı araştırmacılar tarafından farklı isimler verildiği ve hatta bunun bir ideoloji beyanı noktasına yaklaştığı, sözdizimi kurallarının ya da cümle öğelerinin tayininde yöntem sorunları yaşandığı, çalışmaların çoğunun öğretimlik geleneksel bakış açıları ile hazırlandığı, modern dilbilimsel yöntemlere dayanan araştırmaların henüz yeterli olmadığı, ilkokuldan yükseköğretime Türkçe sözdizimi öğretiminde tutarlılık olmadığı ve bu durumun öğrencilerde kafa karışıklığı yarattığı gibi görüşlere varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe sözdizimi, tümce, cümle bilgisi, cümle öğeleri, dilbilim

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Arş. Gör. Pamukkale Üniversitesi Yerleşkesi, Fen Edebiyat Fakültesi TDE Bölümü, El-mek: gozcaner@pau.edu.tr

AN ANNOTATED BIBLIOGRAPHY OF TURKISH SYNTAX

ABSTRACT

Researches on Turkish syntax, like all other branches of Turkish grammar were influenced heavily by foreign works. First Turkish vocabulary, *Diwan ul-Lughat al-Turk* of Mahmud al-Kashgari in eleventh century followed the methodology of the earlier Arabic vocabularies which are not suitable for Turkish. Since that, Turkish grammars followed footsteps of earlier Arabic and Persian works until Turkish westernisation in the nineteenth century. Last years of the empire and the republic era saw Turkish grammars influenced from methodologies of western languages such as French, German and English which are also not suitable for Turkish. This bibliography contains thirty seven academic papers and books about Turkish syntax written during republic era. These academic papers and books are ordered alphabetically by writer's names. The methodologies, main arguments, key problems of these academic papers and books were discussed. By this way, we have tried to review the current status of the researches about Turkish syntax and reached several results. First of all, foreign influence caused terminology problems in the researches about Turkish syntax. Turkish syntax also lacks complete works based on modern linguistics approaches. Most of the works on Turkish syntax are based on traditional views. There is no harmony about Turkish syntax teaching in schools as different approaches are followed during elementary, middle and higher education which causes confusion among students.

STRUCTURED ABSTRACT

Introduction

Researches on Turkish syntax, like all other branches of Turkish grammar were influenced heavily by foreign works. First Turkish vocabulary, *Diwan ul-Lughat al-Turk* of Mahmud al-Kashgari in eleventh century followed the methodology of the earlier Arabic vocabularies which are not suitable for Turkish. Since that, Turkish grammars followed footsteps of earlier Arabic and Persian works until Turkish westernisation in the nineteenth century. Last years of the empire and the republic era saw Turkish grammars influenced from methodologies of western languages such as French, German and English which are also not suitable for Turkish. This bibliography contains thirty seven academic papers and books about Turkish syntax written during republic era. These academic papers and books are ordered alphabetically by writer's names. The methodologies, main arguments, key problems of these academic papers and books were discussed. By this way, we have tried to review the current status of the researches about Turkish syntax and reached several results.

Objectives

The main objective of this research is to introduce a general information of the works about Turkish syntax to the researchers. We have tried to underline methodologies, approaches and results of these works and added our comments on their pros and cons.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

Methodology

This research contains thirty six academic works: eleven books (Akerson, 1998; Banguoglu, 2004; Ergin, 2009; Goknel, 2012; Karaagac, 2009; Karahan, 2005; Karaors, 2005; Kornfilt, 1997; Ozkan, 2008; Uzun, 2004) and twenty five academic papers (Akman, 2004; Aydemir, 2007a; Aydemir, 2007b; Benzer, 2012; Boz, 2007; Börekci, 2013; Bulak, 2012; Brendemoen, 2008; Delice, 2003; Delice, 2007; Delice, 2012a; Delice, 2012a; Delice, 2012b; Doğan, 2010; Efendioğlu, 2008; Ercan, 2009; Güzelşen, 2012; İşsever, 2006; Karpuz 1996; Kerimoğlu 2007; Koç, 1996; Taylan 1987; Torun 2013; Üstüner 1998; Üstünova, 2007; Üstünova 1998, Üstünova 2010). These works are either used in Turkish grammar teaching or based on controversial topics. We have tried to summarize main arguments of these papers, the way they see the problems and the impact of their point of view to the main topic and the way they suggest solutions.

Results

As a result we have seen that many of the older works, especially books, on Turkish Syntax are based on traditional views. Works like Banguoglu, 2004; Ergin, 2009, Karahan 2005 are more or less traditional more prescriptive than descriptive. These works are mainly focused on grammar teaching in schools. Terminologies used on these books are not in harmony. Same concepts are usually named differently among different books. Works based on modern linguistic approaches are rather few and not complete. By “not complete” we mean that this works are focused on specific topics. For example, Akerson, 1998; based on a special topic of clauses that are used as adjectives Most of the works used modern approaches are focused researches like this, especially papers. For the most of the time this new works are in contrast with the books used in grammar teaching. The only complete Turkish grammar book based on generative grammar in this bibliography is Kornfilt, 1997.

Differences between the approaches on Turkish syntax are getting broader throughout the national education process. Syllabus of elementary, middle and higher education are different. This creates confusion among students.

Conclusion

Thanks to new ideas, the way we are looking to the language is changing. These ideas are shaping the researches on Turkish syntax, too. Most of the controversial topics of Turkish syntax are taking place in academic papers. For now, Turkish syntax lacks complete grammar books based on modern linguistic approaches. But we hope discussions on these focused topics will lead broader and more complete works.

Keywords: Turkish syntax, syntactic categories, linguistics

1. Giriş

Cümle bilgisi, tümce bilgisi, söz dizimi ya da sentaks en basit anlamı ile bir dilin kelimeleri yan yana getirme koşullarını belirleyen kurallar bütünüdür. Bu dizimlerini sağlayan kurallar ile bu kurallara ait açıklamalar, adlandırmalar ve tartışmalar üzerine yazılan makale, kitap, bildiri gibi akademik çalışmaların bazıları bu çalışmaya konu olacak; hareket noktaları, savları ve sonuçları incelenmeye çalışılarak bu çalışmalar ile ilgili düşüncelerimiz ifade edilecektir. Böylece söz dizimi

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

alanında çalışacak araştırmacılara alan bilgisi, çalışmaların genel seyri, belirgin tartışma noktaları hakkında bir fikir verme amacı gözetilecektir.

İncelenecek yayınların seçilmesinde şu özellikler etkili olmuştur: kitaplar için Türkçe söz dizimi öğretiminde kullanılması tercih edilen kitaplar olması ya da yeni dilbilimsel öğretilerin Türkçe söz dizimine uyarlanması konusunda öncü olması; makale ve bildiriler içinse Türkçe söz diziminin tartışmalı konularına değinmeleri ya da yeni dilbilimsel öğretiler doğrultusunda yeni yöntem önerileri getirmeleri.

2. Açıklamalı Kaynakça

2.1 Kitaplar

2.1.1 Akerson, F. E.; Özil, Ş. (1998) *Türkçede Niteleme: Sıfat İşlevli Yan Tümceler.* Simurg Yayınları, İstanbul.

Özelde "Sıfat İşlevli Yan Tümceler" konusunu irdeleyen kitap dilin doğası gereği bir bütün olarak Türkçe söz dizimi çalışmalarında izlenen yöntemlere de değiniyor. Kitabın ilk bölümünde bugüne kadar devam eden söz dizimi çalışmaları "geleneksel", "yapısalcı" ve "işlevci" bakış açıları olarak üçe ayrılıp açıklamaları yapıyor, bu bakış açılarının zayıf ve güçlü yanlarına değiniliyor. İkinci bölümde işlevsel yaklaşım ve bağımsal söz dizim yöntemi ile Türkçe sözdizimde temel kavramlar açıklanıyor ve yine bu kuram ve yöntemler ışığında Türkçe cümle öğeleri sınıflandırılıyor. İlk olarak 1. Temel ve 2. Seçimlik olarak ayrılan öğeler daha sonra; 1. Özne, 2. -i Tümleci, 3. -e Tümleci, 4. -den Tümleci, 5. "ile" Tümleci, 6. -de Tümleci, 7. Yön Tümleci, 8. Ad Tümleci, 9. Sıfat Tümleci, 10. İlgeçli Tümleçler, 11. Tutar ve Zaman Gösteren Öğeler olarak inceleniyor.

2.1.2 Banguoğlu, T. (2004) *Türkçenin Grameri.* TDK Yayınları, Ankara.

Banguoğlu'nun kitabının üçüncü ve en dar kapsamlı bölümünü söz dizimi oluşturuyor. Kitapta söz dizimi iki ana başlıkta inceleniyor: belirtme öbekleri ve yargı öbekleri. Belirtme öbekleri isim, sıfat, zarf tamlaması gibi kelime gruplarını konu alıyor. Yargı öbekleri ise basit ve birleşik cümlelere göre ayrılarak irdeleniyor. Cümle öğeleri beş kategoride değerlendiriliyor; 1. Yüklem, 2. Kimse, 3. Nesne, 4. İsimleme, 5. Zarflama. Bunun dışında cümleler basit ve birleşik olarak ikiye ayrılıp dağınık bir şekilde işleniyor.

2.1.3 Ergin, M. (2009) *Türk Dil Bilgisi.* Bayrak Basım, İstanbul

Geleneksel dilbilgisi anlayışı ile hazırlanan kitap sözdizimine ayırdığı bölümde öncelikle cümle öğelerini oluşturan kelime gruplarının tanımını yaparak bir listesini çıkarmış daha sonra cümleyi oluşturan beş ögenin (1. Fiil, 2. Fail, 3. Nesne, 4. Yer Tamlayıcısı, 5. Zarf) ve cümle dışı unsur olarak adlandırdığı bir diğer ögenin tanımlarını yapmış. Bunların dışında aynı bölümde cümleler yüklemelerine göre isim ve fiil cümlesi olarak ikiye ayrılmış ve birleşik cümlelerin yapısı incelenmiş.

2.1.4 Göknel, Y. (2012) *Türk Dilinde Sözel, Anlamsal ve Mantıksal Yapı.* Vivatinell Yayınları, İstanbul.

Önsözünde dönüşümlü dilbilgisi kuramına göre düzenlenmiş bir Türkçe dilbilgisi kitabı olma iddiasındaki eser geleneksel manada cümle yapılarını sınıflandırıp öğelerini açıklayan bir söz dizimi bölümü bulundurmuyor. Ancak ad öbekleri oluşturma kuralları, zarf öbekleri, basit tümleçlerin zarf öbeklerine dönüşmesi gibi meselelerin açıklanması ve geleneksel dilbilgisi kitaplarında bir biçim konusu olarak işlenen durum eklerinin işleve dayalı sınıflandırılması ve açıklanması bakımından sözdizimini ilgilendiren konularda Türkçenin sözdizimini oluşturan

kuralların (yazar bunu mantıksal yapı olarak adlandırıyor) açıklanması yönünden güncel dilbilim metotlarına bağlı bilgiler içeriyor.

2.1.5 Karaağaç, G. (2009) *Türkçenin Söz Dizimi*. Kesit Yayınları, Ankara.

Eser Karaağaç'ın gramer kitabındaki söz dizimi bölümünün bir kitap halinde düzenlenmiş bir şeklini içeriyor.

2.1.6 Karaağaç, G. (2012) *Türkçenin Dilbilgisi*. Akçağ Yayınları, Ankara.

Geleneksel yaklaşımla hazırlanan kitabın sözdizimi ile ilgili bölümü en temelde sözlük yapısı incelenerek başlıyor. Sözlük kullanımı bölümü iki ana başlıkta inceleniyor: sözlükteki türlerine göre sözler ve söz dizimindeki işlevlerine göre adlar (1. Ad, 2. Sıfat, 3. Zarf, 4. Zamir, 5. Eylem, 6. Edat, 7. Özel ad.). Sonraki bölümde söz diziminin yapısı iki temel başlıkta inceleniyor: söz öbekleri ve cümle. Söz öbekleri iki ana başlıktan oluşmuş, yapımlık ve çekimlik öbekler. Yapımlık ve çekimlik söz öbekleri yapı kuran ögenin yönü, önceden hazır olma ya da konuşma sırasında üretilme ve bireysel olma gibi yönlerden ayrılıyor. Cümle bölümünde ise konu cümle öğeleri ve cümle türleri olarak iki ana başlığa ayrılıyor. Cümle öğeleri altı (1. Yüklem, 2. Özne, 3. Nesne, 4. Yer Tamlayıcı, 5. Zarf, 6. Cümle dışı öğeler) cümle türleri ise dört (1. Yapılarına göre, 2. Yüklem türüne göre, 3. Yüklem yerine göre, 4. Anlamına göre) başlıkta inceleniyor.

2.1.7 Karahan L. (2005) *Türkçede Söz Dizimi*. Akçağ Basım, Ankara.

Geleneksel dilbilgisi anlayışı ile hazırlanan kitap öncelikle cümleyi oluşturan beş ögenin (1. Fiil, 2. Fail, 3. Nesne, 4. Yer Tamlayıcısı, 5. Zarf) ve cümle dışı unsur olarak adlandırdığı bir diğer ögenin tanımlarını yapıyor ve daha sonra cümle öğelerini oluşturan kelime gruplarının tanımını yaparak bir listesini çıkarıyor. Sonraki bölümlerde cümleleri bağlanma şekillerine (1. Bağlama edatlarıyla, 2. Ortak cümle öğeliyle, 3. Ortak kip / şahıs ekleriyle, 4. Anlam ilişkisiyle), yüklem türüne (1. Fiil cümlesi, 2. İsim cümlesi), yüklem yerine (1. Kurallı cümleler, 2. Devrik Cümleler), ve cümlelerin anlam özelliklerine (1. Olumlu ve olumsuz cümleler, 2. Soru cümleleri) göre sınıflandıran kitap en sonda tüm bunların ışığında yapılan cümle tahlillerine yer vermiş.

2.1.8 Karaörs, M. (2005) *Türk Lehçelerinde Karşılaştırmalı Şekil ve Cümle Bilgisi*. Akçağ Yayınları, Ankara.

Karaörs'ün karşılaştırmalı şekil bilgisi ve karşılaştırmalı cümle bilgisi ile ilgili makalelerini topladığı kitap Türkiye Türkçesine ait bazı örnek metinlerin ve Kazak ile Özbek Türkçelerine ait bazı metinlerin cümlelerinin tahlillerini içeriyor. Geleneksel bakış açısıyla hazırlanan kitap "Cümle Bilgisinde İsimlendirme, Sınıflandırma ve Tahlil Metodları Birliği" isimli bölümünde cümle tahlilleri ile ilgili çeşitli görüşleri özetleyerek meselelere kendi bakış açısını açıklıyor. Ancak bu farklar daha çok adlandırma ve sınıflandırma gibi unsurlarla sınırlı kalıyor, kitabın cümleye ve cümle tahliline bakış açısı biçimci bakış açısının dışına çıkmıyor. Cümle öğeleri esas öğeler (1. Yüklem, 2. Özne) ve yardımcı öğeler (1. Nesne, 2. Yer Tamlayıcısı, 3. Zarf) olarak sınıflandırılıp kitaptaki örnek tahliller bu tasnif temel alınarak yapılıyor.

2.1.9 Kornfilt, J. (1997) *Turkish - Descriptive Grammars*. Routledge, New York.

Türkçe dilbilgisi çalışmalarında sıkça rastlanılan geleneksel, biçim ağırlıklı gramer kitaplarının aksine Kornfilt'in dilbilgisi kitabı biçim bilgisi ile değil, söz dizimi ile başlıyor ve söz dizimi kitabın beş bölümü içerisindeki en kapsamlı ikinci bölümü oluşturuyor. Kitapta söz dizimi on altı alt başlıkta inceleniyor. Bu başlıkları belirleyen ana unsur olarak genelde işlev ve anlam bilgisi gözetiliyor. Örneğin cümle yapısı alt başlığında sıfat, zarf, edat öbekleri gibi öbeklerin işlevsel tanımları yapılıyor ve bu öbekler kendi içlerinde anlamsal farklılıklarına göre alt başlıklara

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

ayrılıyor. Kitap bu haliyle Türkçenin evrensel dilbilgisi ilkelerine göre hazırlanmış en kapsamlı ve güncel çalışmalarından birini oluşturuyor.

2.9.10 Özkan, M; Sevinçli, V. (2008) *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*, 3F Yayınevi, İstanbul

Geleneksel bakış açısıyla hazırlanan kitapta cümleyi oluşturan altı unsurun (Yüklem, Özne, Nesne, Zarf, Yer Tamlayıcısı, Cümle Dışı Unsur) ve bu unsurları oluşturabilen sekiz kelime grubunun (İsim Tamlaması, Sıfat Tamlaması, Birleşik İsim Grubu, Tekrar Grubu, Aitlik Grubu, Edat Grubu, Unvan Grubu, Birleşik Fiil Grubu) tanımları yapılıyor. Cümle türleri (Yüklemine Göre, Anlamına Göre, Yüklem Yerine Göre, Yapılarına Göre) açıklanıyor ve bu anlayış ile örnek cümle incelemeleri yapılmış."

2.1.11 Uzun, N. E. (2004) *Dilbilgisinin Temel Kavramları. Türk Dilleri Araştırmaları. İstanbul*

Uzun'un kitabında Tümce bölümü tümce ile ilgili geleneksel görüş ve tanımların irdelenmesi ile başlıyor. İlk kısımda tümcenin tanımında yaygın şekilde kullanılan "yargı içermesi" üzerinde duruluyor. Ardından ad tümcelerinin tanımı yapılıyor ve ad tümcelerinde yüklem tartışılıyor, burada koşaç terimi açıklanıyor ve bu konudaki görüşler eleştiriliyor ve Türkçede koşaçın -i eylemi olduğu sonucuna varılıyor. Ardından var/yok ve ol eylemi ile yapılan ad tümceleri üzerinde duruluyor (yazar bunları varoluş tümcesi olarak adlandırıp Türkçe sözdiziminde özel bir yer veriyor). Tümcenin öğeleri bahsinde cümle ögesinin yapıyla ve işlevle ilişkileri açıklanıyor ve tümcelerinin konu/yorum ya da özne/yüklem ikilisinden ibaret olduğu görüşü açıklanarak son çalışmalarda bu ayrımın nasıl yetersiz kalmaya başladığından bahsediliyor. Sonuç olarak cümle öğelerinin tespitinde yüklemi dayanak noktası alan ve onun anlam dünyasına göre zorunlu ve yardımcı öğeleri belirleyen bir yaklaşım olumlu ve olumsuz yönleri ile açıklanıyor. Kitap sonraki bölümde basit ve bileşik tümce anlayışları üzerinde duruyor, geleneksel dilbilgisi çalışmalarının bakış açısını eleştirerek yüklemcil öge dışındaki sözcüklerden herhangi biri eylem kökü içeriyorsa o tümcenin bileşik olduğu sonucuna varıyor. Tümcede Sözlük Sıralanışı başlıklı kısımda ise kitap geleneksel dilbilgisinin ayrıntıya inmeden geçtiğini iddia ettiği Özne-Nesne-Yüklem sıralanışı ve değişken sözdizimi meselelerini irdeliyor. Türkçede sıralamayı etkileyen unsurlardan bahsedip ÖNY olarak geçirtilen dizimin aslında yüklem merkezli bir dizim olduğu, asıl meselenin diğer öğelerin yüklem önünde ya da arkasında konumlandırılması olduğunu gösteriyor, devrik cümle tabirini eleştiriyor.

2.1. Makale ve Bildiriler

2.2.1. Akman, E. (2004) Belirtisiz İsim Tamlaması mı Sıfat Tamlaması mı? V. *Uluslararası Türk Dil Kurultayı. Ankara. I. Cilt, s.119-124*

Makale belirtisiz isim tamlaması olarak adlandırılan tamlamalarda tamlayan ögenin niteleyen konumda olduğu, ismin bir türünü ve çeşidini belirttiği ve belirtisiz isim tamlamalarından özellikle özel isim ve yer bildirenlerin eksilteli yapıda (Aksu eczanesi 'Aksu adındaki eczane,) oldukları, bunların gerçekte sıfat ekiyle yapılmış kuruluşlar oldukları fikirlerinden hareketle belirtisiz isim tamlaması olarak adlandırılan tamlamaların bir çeşit sıfat tamlaması olarak düşünülmesi gerektiğini iddia ediyor.

2.2.2. Aydemir, Ö. K. (2007a) Kazak Türkçesinden Hareketle Tümce Başı Öğeleri Üzerine Metin Dilbilimsel Bir Yaklaşım ve Terim Önerisi. *Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.*

Dilbilgisi çalışmalarında en büyük dilsel birliği cümle sayan bir bakış açısının metinde anlam bütünlüğünü kaçıracağı iddiasında olan makale bir anlatı içerisinde aralarında anlamsal

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

bütünlük bulunan tümceler üstü en büyük alt birim olan metin tanımından hareketle tümle başı ilgeçlerini irdeliyor. Bir cümle ögesi olarak “cümle dışı unsur”u reddeden makale “tümle başı ilgeci” terimini ise hem bu birimlerin işlevlerini göz önünde bulundurarak dar kapsamlı görüyor hem de bu adlandırmada izlenen konuma göre isimlendirme yöntemini eleştiriyor. Bu birimin cümleler arası işlevi olduğundan yalnız cümlelerin değil metnin bir ögesi olarak gören makale buna dayalı olarak birime “metin ilmeci” ismi verilmesini öneriyor ve Türkçenin iki uzak lehçesindeki anlamsal işlevin ortak noktalarını göz önüne sermek için Kazak Türkçesinden örnekler sunuyor.

2.2.3. Aydemir, Ö. K. (2007b) Türkçede Tümce Üzerine Dil Felsefesi Bağlı Bir Nitel Değerlendirme. *Karaman Dil- Kültür ve Sanat Dergisi*. sf.49-59

Makale öncelikle Türkçe sözdiziminde cümle hakkında geleneksel bakış açısıyla yapılan çalışmaların modern dilbilimsel yaklaşımlarla çelişkileri üzerinde duruyor ve yapısal ve işlevsel yaklaşımların belirsiz sınırlarının Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki etkilerini karşılaştırıyor.

2.2.4. Benzer, A. (2012) Belirtili Ad Tamlamasında İyelik ve İlgili Eki Yanılgısı. *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları*. Volume 7/4, Fall. s. 1051-1056

Makalede ad tamlamalarında bulunan iyelik ve ilgili eki yapılarında, iyelik ekinin genel iddianın aksine iyelik işlevinde olmadığı, iyelik işlevinin ilk kelimeye yüklenen ve ilgili eki olarak adlandırılan ekte olduğu fikri savunuluyor.

2.2.5. Boz, E. (2007) Adın Yükleme (Nesne) Durumu ve Tümcenin Nesne Ögesi Üzerine, *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları* Volume 2/2 Spring, s.102-108

Makale nesne ögesinin tanımını yaptıktan ve yükleme durumu biçimbirimleri ile dolaylı nesne anlayışı üzerinde durduktan sonra yükleme ve belirtme durumları arasındaki farklara değiniyor. Bunların ışığında edilgen ve dönüşlü cümlelerde nesne ve öznenin durumunun tartışıldığı makale sonuç olarak geleneksel dilbilgisi anlayışında nesneyi tayin eden biçimbirim kuralları ile nesne tanımı arasındaki uyumsuzluklara değinerek bir öge olarak nesnenin belirlenmesinde değerlilik dilbilgisinin tümceye bakış açısından yararlanılması gerektiğini iddia ettiği yeni bir tanım getiriyor.

2.2.5. Börekçi, M.; Tepeli, Y. (2013) İşlevsel Dilbilim Yaklaşımıyla Türkçede Sözcük Türleri Üzerine. *Dil ve Edebiyat Dergisi*. 2/7 s.93-102

Türkçede sözcük türlerinin tanımlanmasına işlevsel bir bakış açısıyla değinen makale öncelikle sözcük tanımını yapıyor ve ardından sözcük türü ile cümle ögesi kavramlarının karıştırılmasının yarattığı karışıklığa değiniyor. Bu karmaşanın neden olduğu "Türkçede sözcüklerin türleri bakımından belirsiz olduğu fikrinin hatalı olduğu örneklerle gösterilerek sonuç olarak sözcük türlerinin tanımlanmasında kullanılacak yöntemlerle sözdizimsel işlevin kesin olarak ayrılması gerektiği fikri çözüm olarak gösteriliyor.

2.2.6 Bulak, Ş. T. (2012). Türkiye Türkçesinde Düz Tümleç (nesne). *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları* Volume 7/2 s.419

Bir cümle ögesi olarak nesnenin pek çok yönden incelendiği bu makale öncelikle bu öge için kullanılan değişik terimlerden bahsediyor. Sonrasında bu ögenin tanımı ve cümle içinde tespiti ile ilgili değişik yöntemlerin getirdiği sorunlara değiniyor. Geleneksel dilbilgisinin nesne tanımı ve "nesne yükleme durumu ile yapılır" kuralı arasındaki uyumsuzlukları işaret ederek; başka durum ekleri alan bazı kelime ve kelime gruplarının nesne tanımına uygun manalar ifade ettiklerini ve tam tersi olarak yükleme durumundaki (ekli ya da eksiz) kimi kelime ve kelime gruplarının nesne tanımını oldukça zorlayan manalar ifade ettiklerini gösteriyor. Bunların dışında edilgen ve dönüşlü

cümlelerde nesne-özne tartışmalarını irdeleyen makale sonuç olarak nesne yapabilecek diğer biçimbirimlerin örneklerini göstererek nesne tanımı yapmış.

2.2.7 Brendemoen, B. (2008) Anadolu Ağzlarındaki Sözdizimi Üzerine Bir Not. *Journal of Turkish Studies*, Vol. 3, Issue 3, s.166

Makalede yan cümle kurulumunda Türkçenin ve Hint Avrupa dillerinin izlediği iki farklı yol belirtildikten sonra Doğu Karadeniz ağzlarındaki yan cümle yapılarında Farsça nedeniyle oluşan Hint Avrupa dilleri etkisi açıklanıyor.

2.2.8 Delice, H. İ. (2003) Türkçe Sözdiziminde Tümleç. *Türk Dili ve Edebiyatı Makaleleri*. Sayı:3. Sivas

Ahat Üstüner'in cümle öğeleri ile ilgili yazdığı makaleden (ÜSTÜNER, 1998) hareketle cümle öğeleri ile ilgili tutarsızlıklara ışık tutmak amacıyla yazılan makale bugüne kadar yapılan çalışmaları yaklaşım, tanım ve terim açısından özetleyerek çözüm için özgün öneriler getiriyor. Makale cümle unsurlarını iki ana başlıkta değerlendiriyor: 1. Temel Öge (Yüklem), 2. Tümleç. Tümleçler ikiye ayrılıyor: 1. Anlamsal Tümleçler, 2. Görevsel Tümleçler.

2.2.9 Delice, H. İ. (2007) Yüklem Özne Ve Nesne İlişkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık, Cilt: 31, No: 2, s. 155-159

Cümlenin temel öğelerinin özne ve yüklem olduğu fikrine itiraz eden makale cümlenin türüne göre temel öğelerin yüklem ile onu tamamlayacak özne ya da nesneden en az birisi veya her ikisi olduğunu iddia ediyor. Kılış, durum ve oluş olarak üçe ayırdığı cümle türlerinde kılış cümlesi için öznenin, durum ve oluş cümleleri için de nesnenin asgari şart olduğunu göstererek yeni bir sınıflandırmaya gitmiş; öznenin ya da özne ve nesnenin temel öge olduğu "Özne Cümlesi" ve nesnenin temel öge olduğu "Nesne Cümlesi".

2.2.10 Delice, H. İ. (2012a) Sözcük Türleri Nasıl Tasnif Edilmelidir? *Turkish Studies*. Volume 7/4, Fall. s.27-34

Türkçede sözcük türlerinin sınıflandırılma ilkelerinin tartışıldığı makale önce geleneksel bakış açısının izlediği yolu açıklıyor ardından kendi bakış açısıyla sözcükleri "sözlüksel anlamlı" (1. İsim, 2. Zamir, 3. Sıfat, 4. Asıl Fiil) ve "dilbilgisel anlamlı" (1. Bağlama Edatı, 2. Çekim Edatı, 3. Ünlem Edatı, 4. Pekiştirme Edatı, 5. Yardımcı Fiil) olmak üzere iki gruba ayırarak cümle içinde taşıdıkları anlama göre irdeliyor.

2.2.11 Delice, H. İ. (2012b) Cümle Nasıl Tanımlanmalıdır? *Turkish Studies*. Volume 7/1 Winter. s.37-40

Dilbilgisi çalışmalarında cümlenin doğru tanımlanamadığını iddia eden makale cümle kavramının anlambirimcikleriyle yapılacak yeni bir tanım önerisinde bulunuyor: "Cümle bir yüklemle –biri mutlaka özne veya nesne olmak koşuluyla– ona bağlı en az bir tamlayıcıdan oluşan ve bir kılış, oluş ya da durum bildiren sözdizimidir."

2.2.12 Doğan, N. (2010) Türkçede Nesneyi Belirleme Sorunu. *Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. V:3, Kış.

Değişik araştırmacıların nesne tanımları ile nesne kabul ettikleri unsurlar arasındaki uyumsuzluklara değinen makale bir cümle ögesinin nesne kabul edilmesinde üç temel yaklaşım tespit etmiş: 1. Nesnenin durum biçimbirimi, 2. Nesnenin işlevi ya da semantik rolü, 3. Fiil-tamlayıcı ilişkisi ve geçişlilik algılamaları. Daha sonra bu üç yaklaşım derinlemesine incelenip sonuç olarak nesne kabulünde ögenin semantik rolü ve fiil tamlayıcı ilişkisinden çok yapı unsuru oluşuna ve şekline dikkat edilmesi gerektiği iddiasına varılmış.

2.2.13 Efendioğlu, S. (2008) Zarf Tamlaması. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten. 2008/I. Ankara

Makale Efrasiyap Gemalmaz'ın fikirlerinden hareketle zarf + sıfat ve zarf + zarf yapısındaki tamlamaları inceliyor.

2.2.14 Ercan, G.S.; Bakırlı, Ö.C. (2009) Türkçede Özne Belirtme ve Özne Yükleme: İşlevsel Dilbilgisi Çerçevesinde Bir Çalışma. Dil Dergisi. Sayı 143.

S. C. Dik'in Anlamsal İşlev Hiyerarşisinin (kılıcı > erek > alıcı > yararlanıcı > araç > yerlik > zaman) çıkış noktası olan yükleme çeşitlerini (devingenlik ve denetim ekseninde; durum, süreç, konum, hareket) anlatan makale özne belirtme ve özne yükleme arasındaki farklara değinerek yine Dik'in ilkeleri ışığında Türkçede özne belirtme ve özne yüklemenin gerçekleşme düzlemlerini tartışıyor. Makale Türkçede özne belirtme konusunda Dik'in altı ilkesinden dördünün geçerli olduğu sonucuna varıyor: 1. Boş belirtme ile kodlama, 2. Çatı ilişkisi, 3. Özne-Yüklem uyumu, 4. Özneye çapraz gönderme yapan adillar. Makalenin Türkçede özne yükleme konusunda vardığı sonuç ise Türkçede ancak kılıcı ve erek anlambilimsel işlevlerin özne sözdizimsel işlevi yüklenebileceği oluyor. Buna göre makale Türkçe için Anlamsal İşlev Hiyerarşisinde kesme noktasının erek anlambilimsel işlevi olduğunu iddia ediyor.

2.2.15 Güzelşen, S. R. (2012) İşlevsel Dilbilimde Sözdizim Sorunları. Dilbilim, [S.I.], p. 111-117, jul. 2012. ISSN 0255-674X.

Makalede cümle ögelerine işlev yüklemekte kullanılan üç unsura (bağımsız anlambirimler, işlevsel anlambilimler ve konum) değinildikten sonra ögelerin işlevini anlamak için bilinmesi gerektiği iddia edilen sözlüksel anlambirimler ve dilbilgisel anlambirimler kavramlarını açıklanmış.

2.2.16 İşsever, S. T. (2006). Türkçede Takısız Nesne Adöbekleri ve Çalkalama. Dil Dergisi, (131), 42.

Makalede Türkçe söz diziminde nesne görevinde kullanılan adöbeklerinin cümle içinde özgürce yer değiştirebilmesi (yazar bunu çalkalama olarak adlandırıyor) için gerekli koşullar özgüllük, durum eki yüklenme ve görünürlük bağlamında incelenip bu yer değiştirme özgürlüğü Chomsky'nin Minimalist yaklaşımında bahsi geçtiği üzere bir kopyalama işlemi olarak tartışıldıktan sonra durum eki almamış (takısız) nesne adöbeklerinin cümle içinde yer değiştirmeyeceği, yüklem önünde kalmak zorunda olduğu fikri irdelenmiş, nihayetinde durum eki taşımayan nesne adöbeklerinin yüklem arkasına atılabildiği örneklerle tek başına söz dizimi içinde yer değiştirememek ve durum eki taşıyor olmak arasındaki bağın gevşek olduğu sonucuna varılmış.

2.2.17 Karpuz, H. Ö. (1996) Türkiye Türkçesinin Söz Dizimiyle İlgili Çalışmaların Dilbilimi Metodolojisi Bakımından Değerlendirilmesi ve Bazı Teklifler. 3. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı. TDK Yayınları, Ankara.

Makale Türkiye Türkçesinin söz dizimi ile ilgili çalışmalarda takip edilen bir metodolojinin varlığını ve niteliklerini irdeliyor. Dünyada bu konu ile ilgilenen dilbilim metodlarının kısa açıklamaları yapıldıktan sonra Türkiye'deki çalışmaları metodolojisi açısından irdeliyor. Aynı cümlenin farklı araştırmacıların yöntemleri ile tahlil edilmesine dayalı olan bu irdeme sonucu üç temel gruba ulaşıyor. Birinci gruptaki örnekler neden-sonuç ilişkisini temel almadan kısmi bir tümden gelim metodu uygulanan geleneksel yöntemlere dayalı oluyor. İkinci gruptaki tek örnek ise geleneksel yöntemler ile modern yöntemler arasında bir sentez niyeti taşıyor, ancak makaleye göre bu deneme sınıflandırma, sınırlandırma, kural çıkarma, formüllendirme gibi endişeler taşımadığı için başarısız görülüyor. Üçüncü gruptaki örneklerin ise dilbilim

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/16 Fall 2015

çalışmalarının geliştirdiği ve Türkçeye uyarlanan bazı metotları içerdiği görülüyor. Ancak makale bu metotların uygulama alanlarını da henüz dar kapsamlı ve yetersiz buluyor. Burada Gemalmaz'ın yöntemi üzerinde duran makale yapısalci dilbilimcilerin ve Chomsky'nin yöntemlerinden yararlanılarak geliştirilen bu yöntemden hareketle kendi yöntemini açıklıyor. Makale kendi yöntemi ile Gemalmaz'ın yönteminin çok yer kaplama sorununu çözüyor, ekonomik bir şekilde hem cümlenin tüm ayrıntılarını gösterebilen, hem asli ve yardımcı unsur ayrımını işaretleyebilen hem de bilgisayarda kullanılabilir bir tahlil metoduna ulaşıyor. Makale Türkçenin söz dizimi ile ilgili çalışmalarda sorunların çözülebilmesi için bir takım öneriler ve aksi takdirde gelecekte yabancı araştırmacıların yayınları ile Türkçe öğretmek zorunda kalınacağı uyarısı ile sonlanıyor.

2.2.18 Kerimoğlu, C. (2007) Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminde Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi. Sayı: 21, s.98-107

Türkçe dilbilgisi öğretiminde temel kavramlarda görüş birliğine varılamamış olduğuna değinen makale bu durumu cümle yapısı özelinde irdeliyor. Cümle yapısı hakkındaki değişik görüşler öğretim sürecinin üç aşamasında (1. Akademik yayınlar, 2. Ortaöğretim program ve ders kitapları, 3. İlköğretim program ve ders kitapları) inceleniyor. Buradan hareketle hem her bir sürecin kendi içinde fikir birliği bulundurmadığı hem de bu üç sürecin arasında bir bilimsel devamlılık olmadığı sonucuna varılıyor. Bunun bilgi birikimini engellediği, hem öğrenci hem de öğreticiyi zorladığı iddia ediliyor.

2.2.19 Koç, N. (1996). Özneye İlgili Sorunlar. Türk Dili. Sayı: 529, s. 107-115

Özne tanımı konusunda fikir birliği bulunduğunu iddia eden makale özne türlerinin adlandırılması ile ilgili tartışmalara değindikten sonra özne türlerini dörde ayırarak (1. Gerçek Özne, 2. Sözde Özne, 3. Örtülü Özne, 4. Belirsiz Özne) açıklamalar ve örnekler veriyor.

2.2.20 Taylan, E. E. (1987) The Role of Semantic Features in Turkish Word Order. Follo Linguistica. XXI 2-4, 215-229

Türkçe söz diziminde öge konum serbestliğini kısıtlayan unsurlardan anlamda belirlilik ve canlı/cansız ayrımı konusunu işleyen makale bu ekseninde nesne olan kelime ve kelime gruplarının cümle içindeki konum özgürlüklerini ve yer değiştirme kısıtlarını önce isim ve eylem cümlelerinde sonra geçişli ve geçişsiz yüklemle kurulmuş cümlelerde ayrı ayrı örneklerle inceliyor.

2.2.21 Torun, Y. (2013) Türkiye Türkçesinde Tekrarlı Bağlaçların Oluşturduğu Bağlama Gruplarının Söz Dizimindeki Kullanımları Üzerine. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, [S.1.], jun. 2

Tekrarlı bağlaçların oluşturduğu bağlama gruplarının esnekliğinin sorgulandığı makalede bu grupların kullanımı sırasında oluşan noktalama hataları ve bu hataların hem anlam hem de yapıya etkileri tartışılıyor.

2.2.22 Üstüner, A. (1998) Cümlenin Ögeleri Konusundaki Karışıklıklar. Türk Dili Dergisi. Sayı:11, s. 18-30

Makalede cümle ögelerinden özellikle Zarf Tümleci, Dolaylı Tümleş (Yer Tamlayıcısı) ve Edat Tümleci üzerinde durulmuş. Cümle ögesi tayininde izlenen işlev ve kelime türü-ek esaslı yöntemlere eleştiriler getirilmiş. İki yöntemin bir arada kullanılmasının neden olduğu karışıklık işaret edildikten sonra salt işlev esaslı bir sınıflandırma önerilmiş. Sonuç olarak Edat Tümlecinin varlığı reddedilerek cümle ögeleri işlev esaslı üç gruba ayrılmış; 1. Temel Unsurlar (1.1 Yüklem, 1.2 Özne), 2. Yardımcı Unsurlar (2.1 Yer Tümleci, 2.2 Zaman Tümleci, 2.3 Vasıta Tümleci, 2.4 Durum Tümleci, 2.5 Ölçü Tümleci), 3. Dolaylı Tamlayıcılar ("Cümlede yükleme sorularak tespit edilemeyen, bu sorulara cevap olarak alınamayan, ancak cümlenin anlamını çeşitli yönlerden

geliştiren, ihtimal veya kesinlik bildiren, cümleyi anlam bakımından diğer cümlelerle ilişkilendiren bağlama edatları, ünlemler ve ünlem grupları")

2.2.23 Üstünova, K. (2007) Türkiye Türkçesinde Önemsenen Bilgiyi Vurgulama Yolları. *Journal of Academic Studies*. May-Jul2007, Vol. 9 Issue 33, s.f123-141.

Makalede Türkiye Türkçesinde istenilen bilgiyi vurgulamada kullanılan sözdizimsel yöntemlerin detaylı bir listesi çıkarılıyor ve örneklerle tanımları yapılıyor.

2.2.24 Üstünova, K. (1998) Cümle Çözümlemelerinde Yüzey Yapı – Derin Yapı İlişkileri. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*. Sayı: 563 sf.398-408

Türkçede cümle çözümlemelerinde şimdiye kadar genellikle tutucu bir şekilde yüzey yalnızca yüzey yapının dikkate alındığını belirten makale dilin bir iletişim aracı olmasından ileri gelen doğası nedeniyle cümle çözümlemesinde derin yapının da dikkate alınması gerektiğini iddia ediyor. Derin yapı sayesinde eksilteli yapıların netliğe kavuşacağını gösteriyor. Makale bunun dışında cümle çözümlemelerinde inceleme birimi olarak cümlenin alınmasının yetersizliğine işaret ediyor ve cümlenin ancak cümlelerden oluşan daha büyük bir yapı içerisinde (yazar bunu cümleden büyük birim olarak adlandırıyor) anlam kazanabileceğini iddia ediyor.

2.2.25 Üstünova, K. (2010) Yüzey Yapı – Derin Yapı Kavramları Üzerine. *Journal of Turkish Studies*. Volume 5. Issue 4. Fall.

Yüzey yapı ve derin yapı arasındaki farklara değinen makale iki yapı arasındaki fark nedeniyle yüzey yapıdan hareketle farklı kişilerce farklı derin yapı sonuçlarına ulaşamayacağı, yüzey yapının derin yapının bir yansıması olduğu görüşü üzerine odaklanıyor.

3. Sonuç

Cümlenin tanımı kolaylıkla yapılabilir gibi görünebilir ancak yapılacak tanımların pek azı cümlenin tüm özellikleri kapsayacak bir bütünlükte olacaktır. Cümle, “bir hareketi, bir düşünceyi, bir duyguyu bir hadiseyi tam olarak hüküm halinde ifade eden kelime gurubu” (ERGİN, 2009); “bir yapma veya olmanın nitelendirildiği dil yapıları” (KARAAĞAÇ, 2012); “bir düşünceyi, bir duyguyu, bir durumu, bir olayı yargı bildirerek anlatan kelime veya kelime dizisi”, (KARAHAN, 2005); “bir yükleme, biri mutlaka özne veya nesne olmak koşuluyla, ona bağlı en az bir tamamlayıcıdan oluşan bir kılış, oluş veya durum bildiren sözdizimi” (DELİCE, 2012) olarak tanımlanabilir. Bu ve benzeri tanımlara itiraz edilebilir; örneğin, “haşlanmış yumurta” yumurtanın haşlanmış durumda olduğu yargısını bildirmektedir ama cümle değildir ya da “çocuk yemeğini yiyip okula gitti” ifadesi iki yargı içermektedir ama tek cümledir. Chomsky’nin meşhur “Renksiz yeşil fikirler kudurmuş gibi uyuyordu” ifadesi ise (CHOMSKY, 1957 sf.15) yapı olarak kusursuz bir cümle gibi görünmesine karşın nasıl bir yargı ifade ettiği tartışmalıdır.

Türkçe dilbilgisi çalışmaları Divanu Lügati’t-Türk’ten beri yabancı dilbilgisi çalışmalarından etkilenmiştir. Türklerin İslam dinine geçmeye başlamasından beri gerek dini gerek coğrafi nedenler Türk dilbilimcileri önce Arap ve Farsça kaynaklardan; aydınlanma ve batılılaşma çalışmaları ise daha sonra Fransızca, İngilizce, Almanca gibi kaynaklardan yararlanmaya itmiştir. Türkçe komşu Hint-Avrupa ve Sami dillerinin aksine sondan eklemeli ve özgür kelime dizilişine sahip bir dildir. Türkçenin yapısal özelliklerinin bu dillerden farklı olması dilbilgisinin yazımında bu dilleri temel alındığında elbette sorunlar yaratmaktadır. Bu yüzden Türkçe dilbilgisi kurallarının açıklanmasında veya adlandırılmasında yabancı çalışmaların temel alınması bu açıklama ve adlandırmaların eksik ya da hatalı olmasına neden olmaktadır.

Türkçe sözdizimi çalışmalarında göze çarpan ilk eksiklik özellikle müstakil dilbilgisi kitaplarımızda sözdizimi konusuna geleneksel bakış açısı ile yaklaşılması ve az yer ayrılmasıdır.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

Chomsky sonrası üretici dilbilgisi anlayışına göre dilin en önemli araştırma konularından biri olan (DEMİRCİ, 2013 sf.60) sözdiziminin dilbilgisi kitaplarımızda az yer kaplaması; anlambilim ile ilişkisi, evrensel yönleri gibi tartışma konularına değinilmemesi, üretici ve yapısalcı dilbilimsel yaklaşımlarla ilgili çalışmaların az sayıda olması ve var olan çalışmaların öğretimlik gramer yöntemleri çerçevesinde hazırlanmış olması (DEMİREL ve NALBANT, 2014) eksikliklerdir.

Sözdizimi ile ilgili yayınlarda diğer bir sorun adlandırmadaki tutarsızlıklardır. Örneğin temel ve orta öğretimde sıkça rastlanılan (KERİMOĞLU, 2007) ve bazı akademik yayınlarda da bulunan dolaylı tümleş adlandırması Türkçede hareketten doğrudan etkilenen nesneye doğrudan tümleş gibi bir ad verilmediğinden kafa karıştırıcı olabilmektedir ya da batı dillerindeki *preposition*, *postposition* ayırımından hareketle son çekim edatları adlandırmasına bizde ön çekim edatı olmaması nedeniyle itiraz edilebilir.

Türkçe sözdiziminde özgür öge dizilişime sahip bir dildir. Ögelerin görevini cümlede aldıkları yer değil, kelime ve kelime gruplarına eklenen biçim birimler belirler. Örneğin Karaağaç'a göre "Yapma durumu bir adın, geçişli eyleme bağlanarak hareketten etkilenen varlık konumu kazanması halidir" (KARAAĞAÇ, 2012 sf. 508). Ancak Türkçe sözdiziminde cümle ögelerinin görevini belirleyen biçim birimler her zaman böyle yapıya dayalı tanımlarla kolaylıkla açıklanabilir değildir çünkü aynı biçim birimler farklı cümlelerde farklı kelime ve kelime gruplarına farklı anlamlar kazandırabilir. "Pastayı ye" ve "Pastadan ye" cümlelerinde pasta yemek eyleminden aynı şekilde etkilenir ancak farklı biçim birimler almıştır. Öyleyse cümle ögelerinin belirlenmesinde yalnız biçim değil, işlev ve anlambilgisi de dikkate alınmalıdır (DOĞAN, 2010).

Türkçe dilbilgisi yazımında sözdizimi ile ilgili eksiklikler olduğu açıktır. Türkçenin biçimin yanında işlevin de göz önüne alınacağı sistemli, yeterli bilimsel bir dilbilgisinin yazılmasına ihtiyaç vardır (ERASLAN, 2012). Bunun için adlandırmadaki karışıklığın giderilip terminolojide bir ortaklığın sağlanması, güncel dilbilimsel konularla bağlantılı ancak hareket noktasını Türkçenin kendisine has yapısından ve ihtiyaçlarından alan çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca ilk ve orta öğretimden yükseköğretime kadar eğitimin her aşamasında farklı metot ve kavramların yarattığı çelişki ile verilen Türkçe dilbilgisi eğitiminin düzenlenerek öğrencilerde yaratılan kafa karışıklığının önüne geçilmelidir.

4. KAYNAKÇA

- Akerson, F. E.; Özil, Ş. (1998) *Türkçede Niteleme: Sıfat İşlevli Yan Tümceler*. Simurg Yayınları. İstanbul.
- Akman, E. (2004) Belirtisiz İsim Tamlaması mı Sıfat Tamlaması mı? *V. Uluslararası Türk Dil Kurultayı*. Ankara. I. Cilt, s.119-124
- Aydemir, Ö. K. (2007a) Kazak Türkçesinden Hareketle Tümce Başı Ögeleri Üzerine Metin Dilbilimsel Bir Yaklaşım ve Terim Önerisi. *Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu*, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Aydemir, Ö. K. (2007b) Türkçede Tümce Üzerine Dil Felsefesi Bağlı Bir Nitel Değerlendirme. *Karaman Dil- Kültür ve Sanat Dergisi*.sf. 49-59
- Banguoğlu, T. (2004) *Türkçenin Grameri*. TDK Yayınları, Ankara.
- Benzer, A. (2012) Belirtili Ad Tamlamasında İyelik ve İlgi Eki Yanılgısı. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7/4-I p. 1063-1105, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.3909>, Ankara-Turkey

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

- Boz, E. (2007) Adın Yükleme (Nesne) Durumu ve Tümçenin Nesne Ögesi Üzerine, . *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 2/2, p.102-108, ISSN:1308-2140 www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.57>, Ankara-Turkey
- Börekçi, M.; Tepeli, Y. (2013) İşlevsel Dilbilim Yaklaşımıyla Türkçede Sözcük Türleri Üzerine. *Dil ve Edebiyat Dergisi*. 2/7 s.93-102
- Brendemoen, B. (2008) Anadolu Ağızlarındaki Sözdizimi Üzerine Bir Not. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 3/3 p. 166-175, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, Doi Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.336> Ankara-Turkey
- Bulak, Ş. T. (2012). Türkiye Türkçesinde Düz Tümleş (Nesne). *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7/1 p. 419-438, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.2970> Ankara-Turkey
- Chomsky, N. (1957) *Syntactic Structures*. Mouton Publishers The Hague. Paris.
- Delice, H. İ (2012b) Cümle Nasıl Tanımlanmalıdır? *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7/1 p. 37-40, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, Doi Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.2954> Ankara-Turkey
- Delice, H. İ. (2003) Türkçe Sözdiziminde Tümleş. *Türk Dili ve Edebiyatı Makaleleri*. Sayı:3. Sivas
- Delice, H. İ. (2007) Yüklemin Özne Ve Nesne İlişkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık, Cilt: 31, No: 2, s. 155-159
- Delice, H. İ. (2012a) *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7/4-I p. 27-34, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, Doi Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4257> Ankara-Turkey
- Demirci, E. (2013). *Türkoloji İçin Dilbilim*. Anı Yayıncılık. Ankara.
- Demirel, E. Nalbant, M. V. (2014) *Divanü Lügati't-Türk Grameri II Söz Dizimi*. Bilgeoğuz Yay. İstanbul. ISBN: 978-605-9960-04-5
- Doğan, N. (2010) Türkçede Nesneyi Belirleme Sorunu. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. V:3, Kış.
- Efendioğlu, S. (2008) Zarf Tamlaması. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*. 2008/I. Ankara
- Eraslan, K. (2012). Gramer Yazımıyla İlgili Metot Sorunları. *Türk Gramerinin Sorunları I-II*. (sf.8-9). TDK Yayınları. Ankara.
- Ercan, G.S.; Bakırlı, Ö.C. (2009) Türkçede Özne Belirtme ve Özne Yükleme: İşlevsel Dilbilgisi Çerçevesinde Bir Çalışma. *Dil Dergisi*. Sayı 143.
- Ergin, M. (2009) *Türk Dil Bilgisi*. Bayrak Basım, İstanbul
- Göknel, Y. (2012) *Türk Dilinde Sözel, Anlamsal ve Mantıksal Yapı*. Vivatinell Yayınları, İstanbul.
- Güzelşen, S. R. (2012) İşlevsel Dilbilimde Sözdizim Sorunları. *Dilbilim*, [S.l.], p. 111-117, jul. 2012. ISSN 0255-674X.
- İşsever, S. T. (2006). Türkçede Takısız Nesne Adöbekleri ve Çalkalama. *Dil Dergisi*, (131), 42.
- Karaağaç, G. (2009) *Türkçenin Söz Dizimi*. Kesit Yayınları, Ankara.
- Karaağaç, G. (2012) *Türkçenin Dilbilgisi*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Karahan L. (2005) *Türkçede Söz Dizimi*. Akçağ Basım, Ankara.

- Karaörs, M. (2005) *Türk Lehçelerinde Karşılaştırmalı Şekil ve Cümle Bilgisi*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Karpuz, H. Ö. (1996) Türkiye Türkçesinin Söz Dizimiyle İlgili Çalışmaların Dilbilimi Metodolojisi Bakımından Değerlendirilmesi ve Bazı Teklifler. 3. *Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı*. TDK Yayınları, Ankara.
- Kerimoğlu, C. (2007) Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminde Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*. Sayı: 21, s.98-107
- Koç, N. (1996). Özneye İlgili Sorunlar. *Türk Dili*. Sayı: 529, s. 107-115
- Kornfilt, J. (1997) *Turkish - Descriptive Grammar*. Routledge, New York.
- Özkan, M; Sevinçli, V. (2008) *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*, 3F Yayınevi, İstanbul
- Taylan, E. E. (1987) The Role of Semantic Features in Turkish Word Order. *Follo Linguistica*. XXI 2-4, 215-229
- Torun, Y. (2013) Türkiye Türkçesinde Tekrarlı Bağlaçların Oluşturduğu Bağlama Gruplarının Söz Dizimindeki Kullanımları Üzerine. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, [S.l.], jun. 2
- Uzun, N. E. (2004) *Dilbilgisinin Temel Kavramları*. Türk Dilleri Araştırmaları. İstanbul
- Üstüner, A. (1998) Cümlenin Ögeleri Konusundaki Karışıklıklar, *Türk Dili Dergisi*, Sayı:11, s. 18-30
- Üstünova, K. (1998) Cümle Çözümlemelerinde Yüzey Yapı – Derin Yapı İlişkileri. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*. Sayı: 563 s.398-408
- Üstünova, K. (2007) Türkiye Türkçesinde Önemsenen Bilgiyi Vurgulama Yolları. *Journal of Academic Studies*. May-Jul2007, Vol. 9 Issue 33, p123-141.
- Üstünova, K. (2010) Yüzey Yapı – Derin Yapı Kavramları Üzerine. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 5/4 p. 697-704, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, Doi Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.1771> Ankara-Turkey

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- Özcaner, G., (2015). “Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi Üzerine Bir Açıklamalı Kaynakça Denemesi / An Annotated Bibliography Of Turkish Syntax”, *TURKISH STUDIES - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. H. Ömer Karpuz Armağanı), Volume 10/16 Fall 2015, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8953>, p. 969-982.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

